

בענין הבדלה במוצאי שבת ויו"ט

הבדלת שבת וגם משום הבדלת יו"ט, וכן א"י אינו חייב רק משום הבדלת שבת, אין יכול בן א"י להוציא לבן חו"ל דחשיב לאו בר חיובא על הבדלת יו"ט, [כן מטו דאמר כן החזו"א להגר"מ סולובייצ'יק משוויץ, וכמדו' שכן נהגו בישיבה כששבעות הוי בע"ש דנתנו לבן חו"ל להבדיל במוצאי שבת שאחר שבועות, ולפני כמה שנים שהיה כן שבועות שחל בער"ש אמרתי זה למרן ראש הישיבה הגר"א שטינמן שליט"א ואמר לנהוג כן בישיבתנו הק' ישיבת ארחות תורה].

ולכא"י היה אפשר לדון דכשחל שבת אחר יו"ט כיון דהרי יו"ט חייב בהבדלה, וא"כ אע"ג דאין מבדילין במוצאי יו"ט, אבל היה אפשר דההבדלה במוצאי שבת קאי נמי על יו"ט, (וא"כ הרי בן א"י נמי מחוייב ועושה הבדלת יו"ט, ואע"ג דהבן חו"ל הוי ב' ימים טובים וכן א"י על חד יומא הא ודאי לא איכפ"ל דאצל תרויהו הוי הבדלת יו"ט), אמנם ז"א דלא מיבעיא לדעת הגרעק"א באו"ח ס' רצ"ט ס"ו דהבדלת יו"ט אין תשלומין וא"א לבדיל רק ביום ראשון שאחר היו"ט, והובא במ"ב שם ס"ק ט"ז, א"כ הרי ודאי במוצאי שבת א"א לומר דהוי הבדלה על היו"ט, דכבר עבר יומו וליכא תשלומין במוצאי יו"ט, אמנם גם להמבואר באגרות הרמ"ה (הובא בקוב"ש

א] בחולין דף כ"ו ע"ב תנן יו"ט שחל להיות בע"ש תוקעין ולא מבדילין, במוצ"ש מבדילין ולא תוקעין, ופרש"י ולא מבדילין מפני שהנכנס חמור מן היוצא, והובא במשנה זו בשבת דף ק"ד ע"ב, (ועיי"ש בדברי רש"י ויבואר להלן), וכ"ה ברמב"ם פ"ה משבת הכ"א יו"ט שחל להיות בע"ש תוקעין ולא מבדילין, חל להיות לאחר השבת מבדילין ולא תוקעין, ובפסחים דף ק"ד ע"א הובא ברייתא אומר הבדלות במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים וכו' ובמוצאי יום טוב לחולו של מועד אבל לא במוצאי יום טוב לשבת, ופירש רשב"ם אבל לא במוצאי יום טוב לשבת דאפרקוס יוצא והמלך נכנס אין דרך ללות האפרקוס שהכל נמשכין אחר הרגל, (ובדף ק"ג ע"א מבואר דר' יהושע ב"ר חנניה ס"ל דבמוצאי שבת ליו"ט עבדינן הבדלה ואח"כ קידוש משל למלך שיוצא ואפרקוס נכנס מלווין את המלך ואח"כ יוצאים לקראת אפרקוס), וכ"ה ברמב"ם פכ"ט משבת הי"ח ומבדילין במוצאי ימים טובים לחולו של מועד, ובמוצאי שבת ליו"ט, אבל אין מבדילין במוצאי יו"ט לשבת עכ"ל.

ב] והנה מטו הוראה בשם החזו"א זצ"ל דבשבת זו שהיא לבני א"י אסרו חג דחג הפסח, ולבני חו"ל הוי גם יו"ט שני של גלויות, ונמצא דבן חו"ל חייב הבדלה גם משום

שבת אסרו חג דחומה"פ התשע"ב

יו"ט לשבת, וברשב"ם בפסחים ק"ד כ' דאין דרך ללות האפרכוס כשנכנס המלך.

ג] ובפ' עמק ברכה דיני קידוש והבדלה אות ד' תמה לשיטות דהבדלה במוצאי יו"ט דאורייתא א"כ אמאי אין מבדילין במוצאי יו"ט לשבת, [וכתב שם בדעת הרמב"ם דהבדלה במוצאי יו"ט היא דאורייתא, וכ"כ החרדים, אמנם במ"מ מבואר דדעת הרמב"ם דקידוש ביו"ט הוא דרבנן, וא"כ ה"ה הבדלה, דלדעת הרמב"ם הרי קידוש והבדלה הוי חד מצוה, אמנם הרמ"ה הא ס"ל להדיא דהבדלה ביו"ט דאורייתא, וע"ע ריטב"א מו"ק י"ט לגבי קידוש יו"ט דהוי דאורייתא (ועיין אבני נזר או"ח ס' ב' ס"ק ל"ז בדבריו), ועי"ש בעמק ברכה מה שהביא עוד ראשונים שס"ל כן, ועיין עוד פמ"ג ס"ס רצ"ו], והנה אם נימא דהבדלה במוצאי שבת קאי גם על יו"ט ל"ק כלל דאיכא הבדלה גם על היו"ט, אמנם פשוט ליה כש"כ דמשמעות המשנה והברייתא היא דאין מבדילין מיו"ט לשבת משמע דליכא הבדלה, ותמה איך פקע תורת הבדלה, ואע"ג דכתב הרשב"ם דאין דרך ללוות האפרכוס כשנכנס המלך ס"ל לעמק ברכה דכ"ז ל"ה סברא בדאורייתא, ולכן תמה איך פקע חובת ההבדלה דיו"ט, וכתב שם ליישב דאע"ג דדין הבדלה לרמב"ם נלמד מזכרהו בכניסתו ויציאתו, אבל יסוד הדין הוא לומר בלשון הבדלה, (ובפרט לדעת הרמ"ה דנלמד מקרא דלהבדיל בין הקודש ובין החול), וא"כ במוצאי יו"ט לשבת דליכא הבדלה לחול ל"ש כלל דין הבדלה, ומצאתי מציאה בזה בלשון רש"י שבת קי"ד ע"ב שכו' בד"ה ולא מבדילין בתפילה ועל הכוס דלא תיקנו לומר הבדלה אלא ביציאת קודש ובכניסת חול ולא

ביצה אות י'), דס"ל דהבדלת יו"ט הוא דאורייתא דילפי' מקרא דלהבדיל בין הקודש ובין החול, ותמה א"כ אמאי אין מבדיל מיו"ט ראשון לחבירו, (כן הקשה הרשב"א בעל התוס'), ותירץ הרמ"ה דהבדלה דמבדילין במוצאי יו"ט לחול ההיא הבדלה סלקא לתרויהו, ולכאו' מוכח מדבריו דס"ל דגם במצאי יו"ט איכא תשלומין, [ומבואר בדבריו דלא כדברי הגרעק"א, ושמעתי מהגר"ד לנדו שליט"א (חוהמ"ס תש"ע) דבחור א' נזכר בצום גדליה דלא עשה הבדלה במוצאי ר"ה, ודן אם אפשר לסמוך על הרמ"ה ולעשות הבדלה במוצאי צום גדליה, דאילו ראה הגרעק"א דברי הרמ"ה ודאי היה חוזר מדבריו, (והקשתי לו ע"ד הרעק"א מה עשו בצום גדליה בזמן דאיכא צרות דצמים צום גדליה לילה ויום כמבואר ר"ה י"ח א"כ נמצא דלא עשו הבדלה במוצאי ר"ה), וע"ע שערי תשובה ס' תצ"ח בשם הברכי יוסף (ומצוין בשעה"צ ס' רצ"ט אות ל') דבמוצאי יו"ט אפשר להבדיל עד סוף השבוע, וע"ע מנ"ח מצוה ל"א אות י"ז דנקט דאפשר להבדיל עד ט"ו יום אחר החג להמבואר בראשונים בשם הר"ח ס"פ מי שאחזו דאחר החג לענין גט - הוי ט"ו יום, (ועיין ש"ך חו"מ סימן מ"ג ס"ק מ"ז שהאריך בדברי הב"ח וכ' דדבריו דברי קבלה עי"ש), והגמ' בפסחים דף ק"ו ע"א הרי מדמה דין הבדלה לדין אחר השבת בגט], וא"כ היה אפ"ל דכמו דבמוצאי יו"ט שני הוי הבדלה גם על היו"ט ראשון, ה"נ במוצאי שבת הוי הבדלה על היו"ט, (וא"כ הרי בן א"י נמי חשיב גם חיובא בהבדלת יו"ט), אמנם ז"א דלשון המשנה הוא דבמוצאי יו"ט לשבת אין מבדילין וכ"ה ברמב"ם ומבואר דליכא דין הבדלה במוצאי

הבדלתו משאר הימים, והוא כש"כ העמק ברכה דיסוד הדין בהבדלה הוא להבדילו ולא לזכור קדושתו בצאתו.

ד' א"ל דיש לדון בזה כיון דהרי הבדלה דשבת והבדלה דיו"ט הוי אותו הבדלה, ובהבדלה דשבת הוא בר חיובא וא"כ הרי יוצא מהבן א"י את ההבדלה וממילא יעלה לו לחובת הבדלה דיו"ט, אמנם נראה להוכיח דאע"ג דשומע מחבירו אותו נוסח שצריך לצאת הוא ממנו, אבל כיון דל"ה אותו חיוב אין יכול לצאת ממנו, דלא חשיב קריאה דבר חיובא לגביו, ומוכח כן מהא דשיטת הבה"ג הובא תוס' מגילה ד' ע"א דאשה אין יכולה להוציא איש בקריאת המגילה, וכתבו התוס' דאשה חייבת רק בשמיעה ואיש חייב בקריאה, ולכאור' צ"ב דאה"נ החיוב דאשה הוא רק חובת שמיעה, אבל ע"כ קריאתה חשיב קריאה דמצוה וקריאה דבר חיובא דהרי אין יכולה לצאת בשמיעת חש"ו, וע"כ משום דבעי קריאה של חיובא, וא"כ הרי כשקוראה הוי קריאה דמצוה, וא"כ ממילא יוכל לצאת איש ממנה ע"י שומע כעונה, וע"כ כיון דהיא אינה חייבת בקריאה חשיב קריאתה לגבי מי שמחויב בקריאה קריאה דלאו בר חיובא, (והא דאשה יוצאת מאיש, דאשה נמי יוצאה בקריאה, וכש"נ במק"א דאשה חרשת יכולה לצאת בקריאה ואכמ"ל).

ואין לדחות דכיון דעיקר המצוה היא השמיעה א"כ ל"ה הקריאה אלא כהכשר מצוה גרידא, דז"א דודאי הקריאה חשיב קריאה של מצוה וא"כ אמאי לא תחשב קריאה לצאת ממנה וע"כ כיון דל"ה בר חיובא דחובת קריאה אין יכול לצאת מזה, [ובס' מרחשת ח"א ס' כ"ב כ' לבאר הטעם דאשה אין יוצאה מאיש משום

בכניסת קודש וביציאת חול, דהתם שייך לקדושי יומא, וקדוש יום שמקדשין על היין הוי היכא דיליה עכ"ל, ומבואר בלשון רש"י דהקידוש שמקדש כליל שבת חשיב כמו הבדלה על היו"ט, ול"ק ק' העמק ברכה, דחשיב דאיכא כאן הבדלה כליל שבת על היו"ט.

ונמצא דבמוצאי שבת [לבן א"י] הוי רק הבדלה על השבת ולא על היו"ט, אבל לבן חו"ל הוי גם הבדלה על יו"ט שני, ולכן הורה החזו"א דבן א"י לא יוציא בן חו"ל, דבן א"י לא חשיב בר חיובא לחובת הבדלה דיו"ט.

ובמש"כ מהעמק ברכה דבמוצאי יו"ט ליכא הבדלה גם לדעת הרמב"ם דהדין הוא זכרהו בכניסתו וביציאתו דעיקר הדין הוא הבדלה והבדלה שייך רק לחול, יש להוסיף בזה דהנה המנ"ח מצוה ל"א אות ה' הק' על שיטת הרמב"ם דהדין הבדלה נלמד מזכור את יום השבת זכרהו בכניסתו וביציאתו, דכיון דילפי' בפסחים קי"ז ע"ב דצריך להזכיר יצ"מ בקידוש היום, דא"כ גם בהבדלה יצטרך להזכיר יצ"מ, ולכאור' היה אפ"ל דכיון דנלמדו שניהם מזכרהו בדברים א"כ סגי במה דמזכיר בקידוש, אך אכתי צ"ע דהאם מי שלא קידש יצטרך להזכיר יצ"מ בהבדלה, ועוד דאפי' דנלמדו דשניהם מחד קרא, אבל לכאור' הוי ב' מצות אלא דנלמד מחד קרא וא"כ תיקשי ק' המנ"ח דיצטרך להזכיר יצ"מ בהבדלה, אמנם צריך ליישב דיסוד הדין דזכרהו בדברים בקידוש והבדלה הוא דבקידוש צריך להזכיר מעלת היום ושהוא זכר ליצ"מ, ובהבדלה צריך לומר שהיום הקדוש מובדל משאר הימים, ולכן בהבדלה א"צ להזכיר יצ"מ, דזה רק בקידוש שצריך להזכיר מעלת היום, ומשא"כ בהבדלה עיקרו לומר

דמבואר במגילה י"ד ע"א דהא דאין אומרים הלל בפורים דקרייתא זו הא הלילא, (ובמאירי כ' דאם אין לו מגילה יקרא הלל) אמנם אשה הרי פטורה מהלל, ולכן אין אשה מוציאה איש, דאיש חייב גם משום הלל וגם משום חובת מגילה, ואשה חייבת רק משום מגילה, ולדבריו מוכח להדיא דאע"ג דיוצא ממנה הקריאה, אבל כיון דהאשה אינה בת חיובא בהלל אין יוצא הדין הלל והוא כסברת החזו"א, אמנם בעיקר הדבר יש לדון דהלל דפורים גם אשה חייבת כיון דהוי הלל על הנס וכש"כ התוס' סוכה ל"ח ע"א על הלל בליל פסח, ועיין בס' תורת רפאל ס' ע"ה לגבי חובת הלל לנשים בחנוכה, ובס' שדי חמד אסיפת דינים מערכת חנוכה הביא ב' דיעות בזה].

ה] **והנה** בסוכה דף ל"ח ע"א מבואר דאשה אין מוציאה איש בהלל, ובתוס' ברכות כ' ע"ב תמהו מכאן על דברי רש"י שם שכ' דבמ"ע דרבנן אשה חייבת גם במ"ע שהז"ג, ובחידושי מרן רי"ז הלוי קונטרס ר"ה יומא סוכה כתב שם ליישב דס"ל לר"ש כדעת הרמב"ן בשורש א' דנטילת לולב מחייב בהלל מה"ת, וא"כ הרי איש חייב בהלל גם מדין נטילת לולב ואשה אין חייבת מדין לולב, והוסיף שם מרן הגרי"ז דאע"ג דאשה חייבת מדין הלל בימי החג, אבל לפ"ד הרמב"ן הרי

הלל דאיש דהוי מדין נטילת לולב הוי הלל דאורייתא, ואשה אינה חייבת רק מדין הלל דיו"ט דהוי דרבנן ולכן אין אשה מוציאה איש בהלל יעו"ש בדבריו, אמנם אכתי ילה"ע דכ"ז ביו"ט ראשון, אבל המשנה שם משמע דאירי ביו"ט שני (יעו"ש בגמ' דהעמידו המשנה הקודמת ביו"ט שני דהוי דרבנן), וכתב בס' צבא הלוי (ח"ב ס' ו') דעכ"פ כיון דאיש חייב דין הלל מב' דינים א' מדין לולב וב' מדין היו"ט, ואשה אינה חייבת רק מדין היו"ט, ולכן אין איש יוצא מאשה אע"ג דהוי בתרויהו דרבנן, ולפ"ז מתבאר בזה דמי שחייב בהלל משום סיבה א' אין מוציא מי שחייב בהלל משני סיבות דחשיב לאו בר חיובא להך דינא, * [אמנם לשון החידושי מרן רי"ז הלוי לכאור' משמע דנקט רק משום דהוי דאורייתא, ודרבנן אין מוציא דאורייתא, וא"כ ביו"ט שני אה"נ דיוכל לצאת מאשה, (וצ"ע דהמשנה הקודמת הרי אירי ביו"ט שני), ולפ"ז ה"ה בהבדלה יצא בן חו"ל מהבדלת בן א"י].

והנה יעו"ש עוד ברמב"ן בשורש א' שדן לומר דכל הלל דיו"ט הוי דאורייתא משום דנכלל במצות שמחה, ותמה בשאג"א בסימן ס"ט דא"כ אשה דחייבת בשמחה תתחייב נמי בהלל, וא"כ אמאי אין אשה מוציאה איש בהלל, והנה לכאור' הרי לפ"ד

* במש"כ דאשה אין מוציאה איש בהלל אם חייב מתרי דיני והיא חייבת רק מדין א', ראיתי בס' בני רא"ם (להגר"א גנחובסקי שליט"א) ס' ק' שדן בהלל דר"ח טבת אם נימא דאשה חייבת בהלל דחנוכה אם תוכל להוציא איש בהלל דר"ח טבת דחייב גם מדין ר"ח וגם מדין חנוכה עיי"ש, אמנם הנה בעיקר הך מילתא הוא מח' אם אשה חייבת בהלל דחנוכה (והטעם ד"ל דלהלל דנס, אלא דקבעום ימים טובים וממילא חייבים בהלל וממילא אשה אינה חייבת בהלל דיו"ט), וכן לגבי הלל דר"ח יעו"י בבה"ל ס' תכ"ד שדן דבמקום שנהגו הנשים לומר הלל יכולה להוציא איש בהלל דר"ח וחוהמ"פ כיון דהוי רק משום מנהג (וכמבואר תענית כ"ח ע"ב) וא"כ איש ואשה שווין בזה, והוא דבר מחודש ונתבאר במק"א, אך בעיקר האי מילתא שמעתי מהגר"ד לנדו שליט"א לדון ד"ל דבר"ח טבת לא תיקנו כלל חיוב דהלל דר"ח כיון דאיכא חיוב גמור דימי חנוכה וא"כ ודאי מוציאה את האיש.

בהשמטות לת"ש א' דאשה אינה חייבת בקידוש דיו"ט וא"כ אין אשה יכולה להוציא איש, אבל דעת דהרבה אחרונים דגם קידוש דיו"ט אשה חייבת, (ונתבאר בזה בארוכה במק"א דכן מוכח מדברי התוס' סוכה דף ל"ח ע"א), ולפ"ז יש לדון דעכ"פ בשהחיינו דיו"ט א' דסוכות אין איש יוכל לצאת מאשה כיון דאיש חייב שהחיינו גם משום היו"ט וגם משום מצות סוכה ואשה שאינה חייבת רק משום היו"ט, ומשום הסוכה אין חייבת, ואע"ג דיכולה לברך אבל אינה בר חיובא בזה, (אמנם בליל פסח דחייבת במצה שפיר יכולה להוציא איש בברכת שהחיינו).

ז' ויש לדון בחל יו"ט ביום ה' (כגון א' דפסח או א' וח' דסוכות) ובן א"י מבדיל במוצאי יו"ט, אמנם בן חו"ל אין מבדיל מיו"ט לחבירו, וא"כ אין מבדיל עד מוצ"ש, ונמצא דבמוצ"ש הוא מבדיל נמי על היו"ט (לשיטת הרמ"ה דבכל יו"ט שני מבדיל במוצאי יו"ט שני על היו"ט ראשון, וה"נ כאן אע"ג דהיו"ט שני הסמוך שבת א"צ הבדלה כמו כל יו"ט הסמוך לשבת אבל הרי צריך הבדלה על היו"ט ראשון), והאם בזה נמי נימא דבן א"י לא יוציא בן חו"ל בהבדלה דמוצ"ש, כיון דאצל בן א"י הוא רק על השבת, ואצל בן חו"ל הוא נמי הבדלה על היו"ט ראשון, והנה לפמ"ש"נ לעיל אות ג' דבכל שבת אחר היו"ט הוא הקידוש דשבת כהבדלה על היו"ט, א"כ נמצא דבקידוש דשבת כבר הוא הבדלה על היו"ט, [אלא דהעירו השומעים דא"כ לא יוכל בן א"י להוציא בקידוש דליל שבת דהוי לבן חו"ל נמי הבדלה, אך אפשר דיסוד ההבדלה הוא ע"י שאומר קדושתו משאר הימים, אלא דלבן א"י קדוש מימי המעשה,

הרמב"ן שם בשורש א' איש נמי חייב משום נטילת לולב וא"כ אשה חייבת רק משום יו"ט ולכן אין אשה מוציאה איש בהלל דחייב מתרי דיני, והוא כש"נ בהבדלה דשבת דאין בן א"י מוציא בן חו"ל דחייב נמי משום יו"ט, [אמנם השאג"א דתמה על הרמב"ן משמע דס"ל דאין לחלק בזה, אך אפשר דכוונתו להק' דמשמע דאשה אין מוציאה איש בכל יו"ט אע"ג דהוי רק חיוב דיו"ט דבזה אשה שוה לאיש].

א"א דאכתי יש לדון דאפשר דהבדלה דשבת יו"ט ל"ה ב' חיובים אלא הוי חיוב א' דלהבדיל בין הקודש ובין החול וממילא כיון דהוא בר חיובא בהבדלה ממילא נפטר הבן חו"ל בהבדלה דהוי חד חיובא, ול"ד להני דיני דנתבאר דהוי ב' חיובי מתרי טעמי ויש לדון בזה.

ו' ויעוי' במ"ב ס' תרצ"ב סק"א לגבי ברכת שהחיינו על מקרא מגילה, וכ' ונכון לכון בברכת שהחיינו גם על משלוח מנות וסעודת פורים, שהם ג"כ מצות, ויודיע זה להשליח צבור המברך דבעי כוונת שומע ומשמיע עכ"ל, ומבואר חידוש גדול דבעי שהמוציא יתכוין להוציאו על הב' חיובים, ובלא"ה אע"ג דמתכוין להוציאו בברכת שהחיינו והשומע מתכוין לצאת על שניהם לא מהני, וא"כ כ"ש אם המוציא אינו בר חיובא על הב' חיובים דאין יכול להוציאו, [ולפ"ז בעי שהמוציא ידע שמוציא גם על הבדלה של שבת גם של יו"ט ואם הוא סבור שהשומע הוא בן א"י ואין מתכוין להוציאו בהבדלה דיו"ט לא יהני].

והנה דנו אם אשה יכולה להוציא איש בקידוש דיו"ט, דדעת הגרעק"א

ולבן חו"ל קודש מיו"ט דקיל משבת, אבל הוי חדר מילתא דקדוש משאר הימים וצ"ע].

אך אפשר לומר בזה דהנה השערי תשובה ס' תצ"א (מצוין שעה"צ ס' רצ"ט סק"ל) הביא ברכי יוסף דתשלומין ביו"ט הוא עד סוף השבוע, והביאור בשיטה זו ראיתי בס' בנין שלמה בהוספות ותיקונים (מודפס בהוצאה החדשה בחלק ג'), דס"ל דאחר החג הוי ט"ו יום (או יותר עיין בסוגיא דס"פ מי שאחזו), אלא דס"ל דכל חובת הבדלה על היו"ט הוי דוקא עד שבא קדושה חמורה, וכשבא קדושה חמורה ממילא פקע חובת הבדלה מהיו"ט, והיינו דדין הבדלה הוא להבדילו מימי חול,

וכשבא יום קדוש ממילא פקע החובת הבדלה, וא"כ נמצא דל"ש הבדלה על יו"ט לאחר שנעשה שבת, ולכן ההבדלה במוצאי שבת שאחר שני ימים טובים של גליות הוי דוקא על השבת ושפיר יוצא בן חו"ל מבן א"י, [אלא דהעירו השומעים דא"כ בזה עדיין ליכא תירוץ הרמ"ה שכ' דאין מבדיל על יו"ט ראשון דהבדלה דמוצאי יו"ט שני עולה גם על ליו"ט ראשון, דאכתי תיקשי דבשני ימים טובים בחמישי ושישי דבזה פקע חובת הבדלה כשבא שבת וא"כ איך הפקיעו חובת הבדלה במוצאי יו"ט, אבל אם נימא דהקידוש בשבת חשיב הבדלה על היו"ט מיושב היטב].

